

Анастасија Горгиев

Међународни центар за православне студије, Ниш – Србија

e-mail: anastasija.gorgiev@gmail.com

СВЕТА ЉУБАВ У ДЕЛИМА МАРГЕРИТЕ НАВАРСКЕ

Апстракт: Дела француске ренесансне краљице Маргерите Наварске одликују се религиозном проблематиком, а кроз све њих провејава мотив и идеал свете хришћанске љубави. Док у својој поезији она говори о мистичној љубави појединца према Богу, у својим новелама она испитује колико је света љубав остварива између мушкарца и жене. Маргерита Наварска сматра да је остварење свете и часне љубави пропраћено многим искушењима, али да је кроз лични подвиг и Божју милост могуће и оствариво.

Кључне речи: Маргерита Наварска, поезија, новеле, светост, љубав.

Живот и дело Маргерите Наварске

Маргерита Наварска (Marguerite de Navarre (1492 -1549)) потицала је из грофовске породице и рођена је у замку у Ангулему. Њена породица није била много имућна, па се удала за војводу Алансона када јој је било седамнаест година. Стицајем околности, како је пореклом њена породица била повезана са орлеанском граном француске династије Капет, њен брат Франсоа, постаје краљ Француске. Маргеритин утицај и престиж су изузетно порасли када је њен брат Франсоа крунисан за краља Француске 1515. године. После смрти првог мужа, удала се за Анрија II од Наваре 1525. године, и тако постала краљица Наваре. Историјски записи кажу да је била племенит владар, да је комуницирала са обичним народом и била добар дипломата. Успела је вештим преговарањем да ослободи брата, краља Франсоа I, из заробљеништва у које је запао у Италији и потпомогала је у многим споровима. Она и супруг, краљ Анри, помагали су сиромашне студенте и многе људе у невољи. Често је посредовала у сукобима римокатолика и протестаната. Иако је заговарала реформацију цркве, није постала калвиниста. Била је великодушни покровитељ уметника и писаца тога времена а сама је била изузетно образована и уметнички надарена.

Још од ране младости Маргерита је почела да изучава језике, Свето писмо и теологију, све под надзором њене мајке Лујзе Савојске која је желела да Маргерита буде веома образована. Први део њеног живота (до тридесете године) одликује се религиозним стваралаштвом, па ће зато у том периоду настати пуно хришћанских песама, списа и позоришних комада прожетих хришћанским мистицизмом. При крају живота написала је збирку новела *Хептамерон* по угледу на Бокачово дело *Декамерон*, али због преране смрти није успела да га заврши. Остала је упамћена како по својим прозним (*Хептамерон – L'Heptaméron*, 1558) тако и поетским делима (збирка *Бисерје бисер-Маргерите међу краљицама* из 1547. године (*Les Marguerites de la Marguerite des princesses*), у коју спадају песме *Огледало грешне душе* (*Le Miroir de l'âme pécheresse*), *Духовне песме* (*Les chansons spirituelles*), *Кочија* (*La coche*), *Дијалог у облику ноћног*

привиђења (Dialoge en forme de vision nocturne) и збирка *Последње песме (Les Dernières poésies)* објављена по први пут 1896). Аутор Албер Каен (Albert Cahen)¹ сматра да Маргеритина дела придају значај племенитости душе и уздизању човековог духа. Према ауторовом мишљењу, као песник Маргерита можда не спада у писце првога реда, али то ипак не умањује значај њене личности која је обележила почетак ренесансе.² Слично мисли и Гистав Лансон (Gustave Lanson) који сматра да је њена заслуга у томе што уводи лирско изражавање на личном плану о чему сведоче места која говоре о њеној љубави према брату, као и у томе што подстиче развој француске новеле својим делом *Хептамерон*³. Оно у чему се огледа Маргеритина оригиналност јесте чињеница да су њене новеле праве истинске опсервације људских страсти. Лансон сматра да је Маргерита међу првима приметила да осим физичке и умне страсти, која је већ позната приповедачима, постоји и духовна, односно, чиста страст душе⁴. Њен мистицизам највише потиче из њеног карактера и осећања да воли и да се потпуно преда љубави. Зато она страствено воли Бога, а то се исто одражава и на љубав коју осећа према ближњима, понајвише према брату.⁵ Иако су теме њених стваралачких записа разноврсне, кроз све њих провејава мотив и идеал свете хришћанске љубави.

У Маргеритиним хришћанским песмама се највише види тај идеал непомућене љубави када списатељица слави своју мистичну везу са Богом. Ове песме настају у њеној младости и броје око 6000 стихова. Збирке песама су објављене под називом *Последње песме (Les dernières poésies de Marguerite de Navarre, 1896)* у публикацији Абела Лефрана (Abel Lefranc) и *Бисерје бисер-Маргерите међу краљицама (Les Marguerites de la Marguerite des princesses)* из 1873. године коју је приредио Феликс Фран (Félix Franc) у четири тома. Из ових збирки поезије, одабрали смо оне које су најкарактеристичније за илустрацију свете љубави.

Света љубав у поезији

Када Данијел Гале-Герн (Danielle Gallet-Guerne) говори о Маргеритиној поезији, она наводи да су те поеме заправо спевови у стиховима који су настали прилагођавањем профаног текста религиозним мелодијама техником контрафактума⁶. Сматра се да је краљица писала те песме по узору на арије које је запамтила из младости. Оне су веома битне јер осликавају Маргеритину личност и духовност. Многе песме су молитве у којима њена душа разговара са Исусом.⁷ За средњовековне духовнике песма је уско повезана са богослужењем јер она на најбољи начин може изразити захвалност Богу. Поред тога, песме обнављају поезију која не би имала духовни смисао да нема оваквих светих песама. Ауторка Елен Басо (Hélène Basso) сматра да је могуће преко песме доспети до Бога. Ефекти музике су такви да наглашавају мистично сједињење са Богом па тако човек на неки начин учествује у

1 Cahen 1920, 697.

2 Cahen 1920, 697.

3 Lanson 1920, 234.

4 Lanson 1920, 235.

5 Lanson 1920, 233.

6 Техника контрафактума је практикована на почетку 16. века од стране евангелистичких и протестантских поета, а подразумева адаптацију љубавних, световних песама у религиозне песме (то значи да се анегдоте из световног регистра морају прилагодити духовном регистру). (Basso 1999, 48)

7 Gallet-Guerne 1971, 161.

комуникацији са Богом. Зато ауторка мисли да је Маргерита изабрала лирско изражавање баш из разлога како би лакше описала мистично искуство.⁸

Духовне песме (Les chansons spirituelles) збирка је Маргеритиних поетских и религиозних песама, за које Абел Лефран сматра да спадају у најлиричније песме не само Маргеритиног стваралаштва, већ и целе епохе.⁹ Настале су након смрти Маргеритиног брата, краља Франсоа I, па се тако песме деле на оне које су писане током његове болести и на оне након његове смрти. У овим песмама Маргерита ће наћи утеху, па ће слободно исказати сву тугу и тескобу коју је осећала током овог тешког периода. Иако расправа о светој и профаној љубави није директно присутна у овим песмама, ипак се назире Маргеритина наклоност да се ослободи телесности не би ли се духовним усавршавањем уздигла до Бога. Маргерита жели да укаже да се не треба стидети својих страсти и своје телесне природе, јер смо у суштини сви ми настали по лику Божјем. Сваки човек има божанско у себи према коме треба да се води. За Маргериту, то је Исус према коме гаји један присан однос, тако личан да ће га назвати супругом. Осим божанских карактеристика које су додељене Богу, Маргерита му додаје и људске карактеристике па он може бити супруг, брат, краљ.

*У име његовог вољеног Сина,
Примите га за милог супруга
У јединству тела тако жељеном
Које бисте поделили са неким од ваших пријатеља.*¹⁰

Стихови који завршавају *Духовне песме* представљају поруку краљице која је превазишла овоземаљске страсти како би досегла онај вечни, невидљиви свет: *Amour detourra le maistre (Љубав ће остати господарца)*.

Сличне тематике је и лирска песма *Дијалог у облику ноћног привиђења (Le Dialogue en forme de vision nocturne)* која се појавила 1524. године са око 1300 стихова у десетерачким терцинама. Тема је смрт Маргеритине нећаке Шарлоте, кћерке Франсоа I, па ће тако у центру пажње бити њена размишљања о улози вере, смрти и вечном спасењу. Поема се састоји од две саговорнице: једна је сама Маргерита а друга је ослобођена душа њене нећаке после смрти. Дијалог почиње Маргеритиним питањем души госпе Шарлот шта доживљава после смрти:

*Шта вам се то приснива
На двору Краља
и оца непобедива?*¹¹

⁸ Basso 1999, 48.

⁹ Lefranc 1896, XXVIII.

¹⁰Прев. Анастасија Горгиев

Et par le Nom de ce Filz amiable,

Recevez la pour espouseagreable

En l'union du corps tant desirable

Où vous voulez mettreen un voz amis. (Marguerite de Navarre 1547, 96)

¹¹ У поменутој лирској песми *Дијалог у облику ноћног привиђења* због тешко разговетног стила на коме је писана и због немогућности да се песма пронађе на савременом француском језику, остајемо ускраћени за изворне стихове па зато сада и у наставку дајемо превод Оље Петронић из књиге *Љубав света, љубав профана* Лисјена Февра (Fevr 2015, 46).

Као хришћанку Маргериту највише занима тема смрти, па зато жели да сазна како је њеној нећаки у загробном животу. Као свако људско биће она осећа извесни страх према непознатом па сматра да ће размишљајући о смрти успети да победи страх. Зато Маргерита жели себе да утеша, претпостављајући да смрт за верника не представља нешто страшно већ напротив – она може бити радост јер се напоскон сједињује са Христом који је љубав. Али иако верује, и сама каже како јој је било тешко након смрти њене нећаке те да је у неким тренуцима сходно својој људској слабости била гневна на Бога. Госпа Шарлота у песми, увек мудро одговара Маргерити, па је саветује да се покаје и да се моли Богу јер ће једино тако моћи да заслужи спасење:

*Молитва је, сад ме добро чујте,
само савез срца са нашим Творцем,
што прима и воли и што не видите...
Јер све док се молите свим срцем,
и љубави припојеним њему, ваше ће му
Речи пријати,
јер види вашу Веру и ваш жар.¹²*

Душа нећаке Шарлоте је та која теши краљицу, охрабрује и води ка спасењу. Иако је према мишљењу И. Константиновић ова поема „предугачка и претрпана већ застарелом реториком, шумом сплетених симбола и слика“¹³, управо ова Маргеритина побожност песму чини тако богатом.

Треба поменути и њено дело *Затвори (Les prisons)* које, према Абелу Лефрану, представља синтезу целокупног Маргеритиног поетског стваралаштва.¹⁴ По лиричности и оригиналности *Затвори* се посебно издвајају из збирке *Последње песме* и представљају врхунац њеног духовног и људског искуства.¹⁵ Ове песме се састоје из три књиге, а свака од књига представља три затвора: Љубав, Амбицију и Науку. Пре него што ће искусити мистично сједињење са Богом, Маргерита пише о искушењима у којима се нашла и моралним кризама које је пребродила. Симбол затвора о коме она говори заправо представља њену спознају о болном стању сопствене душе која само чека Божју милост (*la grâce*) и спасење (*la salvation*). У првој књизи која је у форми исповести, она говори о љубавним успоменама и интригама обраћајући се некој драгој пријатељици¹⁶ (*Je vous confesse, Amye tant aimée*).¹⁷ У другој књизи ће се више усредсредити на материјална богатства јер ту говори о жељи да путује, да посети друштвене догађаје и представе.

Међутим, она схвата да је у дубини душе то не испуњава, и тада се окреће религији па тиме почиње трећа књига која је најличнија и најобимнија. У овом делу Маргерита разматра важност и улогу науке свога доба, па тако сматра да наука има важну улогу у излечењу људске душе. Ту ће поменути бројне научне дисциплине али ће истаћи значај изучавања античке историје и *Светог писма*. Маргерита ће доста говорити

12 Fevr 2015, 51, прев. Оља Петронић.

13 Константиновић 1991, XIV.

14 Lefranc 1896, LI.

15 Lefranc 1896, XLVI.

16 Није сасвим сигурно да ли је ова песма стварно некоме посвећена, али бројне хипотезе тврде да се можда обраћала својој блиској пријатељици, војвоткињи од Етампа, или свом мужу, краљу од Наваре.

17 Lefranc 1896, 121.

о љубави коју осећа према Богу, и нади којом би се отргла од овоземаљског живота. Међутим, и у Маргерити тако побожној постоји страх да неће заслужити спасење и искупљење душе (*la rédemption*) али га она ипак слави јер Христ је онај који спасава од зла и побеђује смрт. Крај *Затвора* говори о човековом искупљењу, јер кроз Христа, чији је благи дух ватра, тај човек, који је „ништаван” и крхак (*Rien*), може постати божанско „све” (*Tout*) у мистичном сједињењу с Богом јер „је то велико Све начинило од Ништа своје ремек дело”.¹⁸

Важно је поменути и поему *Огледало грешне душе* (*Miroir de l'âme pécheresse*) за коју Абел Лефран сматра да се први пут појавила 1531. године а касније 1533. са додацима и корекцијама саме ауторке.¹⁹ У овој поеми од 1400 стихова у десетерцу, краљица жели да испита све побуде своје душе у присуству Бога. Зато ће ова песма анализирати понизност њеног бића пред Богом и захвалност и љубав коју осећа према Христу јер је ослободио њену душу грехова. Такође, њена поезија је, сматра историчар Лисјен Февр (*Lucien Febvre*), надахнута *Светим писмом* (Јеванђељима, Псалмима, Павловим посланицама, Песмом над песмама) али и инспирацијом коју је добијала од дописивања са бискупом Брисонеом, њеним духовним учитељем, чији се мистицизам такође ослањао на Библију и на његово не само дословно тумачење Свете књиге. За Брисонеа Библија „није предмет сазнања; она је храна – и одавно тако савршено, тако дубоко спојена да чини једно са прелатовим духом”.²⁰ Исто као и Брисоне и Маргерита ће бити инспирисана разним хришћанским темама: милосрђем, спасењем, смрћу, страшним судом али и својом душом која је заробљена грехом:

*Осећам у себи силину греха,
Чија је притајеност зло велико,
Што се више скрива и прикрива,
То се више у срцу таложу и гомила.*²¹

У овој песми она говори о греху који је укоренен у човеку и жели да укаже како човек често скрива грех, мада је он присутан кад год се човек успротиви Божјој вољи. Због тога грех не треба скривати јер се на тај начин његова снага повећава. Такође, М. Хајгенс (*Marieke Huyghens*) сматра да уколико игноришемо овај типичан део човекове природе то значи да негирамо и само човеково порекло а тиме и самог Творца.²² Грех је у блиској вези са смрћу, јер он означава смрт душе, па је физичка телесна смрт пожељнија од душевне смрти:

*О прави мој Боже, што та смрт лена је,
Јер ставиће тачку на све расапе,
Јер ће ми донети од вас плод
И поглед на вас кадгод...*²³

18 *Car se grand Tout fait de Rien son chef d'œuvre* (Marguerite de Navarre 1896, 296).

19 Lefranc 1547, XLI.

20 Fevr 2015, 57.

21 Прев. Анастасија Горгиев

En moy je sens la force du péché,

Dont moindre n'est mon mal d'estre caché :

Tant plus dehors se cele et dissimule,

Plus dens le cœur s'assemble et accumule. (Marguerite de Navarre 1547, 17)

22 Huyghens 2014-2015, 57.

23 Февр 2015, 58, прев. Оља Петронић.

Овде видимо да се Маргерита као права хришћанка не боји телесне смрти, јер након тога следи сусрет њене душе са њеним „супругом” или „жеником” како је то у Библији описано. Циљ хришћанског живота је сусрет са Богом, који је љубав. У својим песмама, Маргерита описује чежњу за истинским сусретом са Богом, без обзира на то да ли се тај сусрет реализује у овом животу, или у животу након смрти. Маргерита верује да је само важан „поглед на Бога” и то не само онај привремени, него вечни поглед. Оно што се указује као препрека ка том истинском и вечном сусрету јесте бремене греховне душе, са којим се она у песмама искрено сусреће и искрено тежи њеном очишћењу.

Тако она, као и већина мистика, кроз своју поезију донекле испољава и своју молитвеност Богу и свој истински занос за сусретом са Њим. Маргеритина поезија одише мистичном нотом, без обзира на то што је повод за писање неких од тих песама била сурова реалност заснована на смрти неког члана њене породице. Међутим, упркос томе што су неке песме настале из једног тужног осећања, она та тужна осећања преображава у узвишено мистично искуство и у повод за истински сусрет са божанским.

Света љубав у *Хептамерону*

За разлику од мистичних песама, у *Хептамерону* је много теже разлучити места „савршене” љубави²⁴, јер су то ипак приче по многим засноване на реалним догађајима и личностима из живота краљице Маргерите, и приче у којима је, због људског несавршенства, приказано унижавање свете љубави. Док у својој поезији она говори о љубави појединца према Богу, у својим новелама она испитује колико је света љубав остварива између мушкарца и жене. Маргеритин план био је да објави сто новела по узору на Бокачов *Декамерон*²⁵, али ју је, као што смо напоменули, смрт спречила да заврши своје дело, које данас има седамдесет две новеле и сам почетак описа осмог дана. По структури и тематици, *Хептамерон* је веома сличан *Декамерону* што је у суштини и био Маргеритин циљ, јер је желела да напише *француски Декамерон*.²⁶ Међутим, Маргеритино дело ће се разликовати од Бокачовог по једној битној ставци: њене приче ће тежити истинитости о чему нас обавештава Парламента у прологу.²⁷ У предговору *Хептамерона* Изабела Константиновић истиче да је Маргеритин циљ првенствено био да прикаже свакодневицу и стварност њеног времена онакво какво јесте. Зато се ово дело ослања на стварност, а „ту истинољубивост стално потврђују и немала уплитања биографских и аутобиографских елемената, топографских података, истинитих

O mon vray Dieu, que ceste mort est belle,

Par qui j'aurais fin de toute querelle;

Par qui j'auray de vous fruition

Et j'auray de vostre vision. (Marguerite de Navarre 1547, 55)

24 У делу *Хептамерон* Маргерита свету љубав увек назива *савршеном љубављу*.

25 *Декамерон* (итал. *Il Decamerone, Decameron*) је збирка од 100 новела коју је написао италијански аутор Ђовани Бокачо. Сматра се да је започета 1350. а завршена 1353. године. *Декамерон* се сматра једним од најзначајнијих дела италијанске и европске књижевности. У преводу, *Декамерон* значи десет дана, што значи да је причано десет прича по десет дана. Све новеле су повезане оквирном причом која приповеда о девојкама и младићима који су се склонили од куге на оближњем имању, те како би им време брже прошло, одлучили су да свако од приповедача исприча сваког дана по једну причу. Приче су разноврсног карактера, од озбиљних и трагичних до шаливих, и третирају разне теме, претежно љубавне и еротске односе књижевних ликова.

26 Февр 2015, 164.

27 Маргерита Наварска 1991, 11.

историјских дешавања и личности“.²⁸ На тај начин Маргеритина дела се могу посматрати као две крајности: својим песмама она је окренута мистици и светој љубави, а својим новелама реализму. Па се онда поставља питање да ли је она у *Хептамерону* остала доследна идеалима из својих ранијих песама или је одустала од њих. Лисјен Февр сматра да се Маргеритина убеђења нису променила од онда када је писала своје хришћанске песме у младости и да је преко својих профаних новела у *Хептамерону* она желела боље да пренесе моралне лекције до своје читалачке публике.²⁹ Али лекције о којима говори Маргерита нису строго моралне, већ отворене, са честим упућивањем на Божју милост. Зато се она преко својих ликова не поставља као морални судија него жели да из различитих аспеката посматра сваки проблем. Февр сматра да Маргерита нема нити слепу попустљивост, нити фанатичну строгост према својим ликовима. Она остаје слободна у својој просвећености, јер је одгојена како на профаној књижевности од Дантеа до Бокача, тако и у духу сакралне филозофије и хришћанства³⁰. Та њена отвореност илустрована је и кроз начин на који пише своје новеле, јер су оне заправо полемичког карактера. После сваке испричане приче стална поставка приповедача (личности) дискутује о свакој теми и на различите начине прилази одређеном питању из новеле.

Како је хришћанство свеприсутно у доба ренесансе, и како је сама краљица веома побожна, тако има пуно религиозних елемената који упућују на то да књижевни ликови у *Хептамерону* верују у Бога, а они су приказани од самог почетка дела, па до краја. Будући да је Бог за приповедача врхунска истина, мишљења морају бити усклађена са основним начелима хришћанства. Иако се мишљења разликују, свако од приповедача на свој начин верује у Бога, сматрајући да је досезање Божје љубави један од најважнијих тренутака у животу појединца. Стално се говори о његовој милости и доброту, и како је Бог онај који увек може опростити човеку. Парламента, једна од главних личности из новела, као неко ко нагиње светој љубави сматра да је најважније имати веру у Бога: „Било би лепо – каза Парламента – кад би нам срце било тако пуно, кроз веру у онога који је сушта врлина и сушта радост, да га можемо слободно показати свакоме“³¹. За разлику од ње, други приповедач, Иркиан, сматра да је досезање мира могуће тек након смрти и напуштања тела, које нас спречава да у овом животу спознамо духовне висине.

Честе су оне новеле које говоре о монашењу главног јунака, који након тешког, световног живота одлучује да остатак живота проведе мирно у неком манастиру. То је један од начина да се људска љубав коју јунак осећа према другој особи преобрази у Божју. О томе нам говори десета новела³² у којој главна јунакиња Флорида, након тешких искушења са Амадуrom, који је дуго времена био заљубљен у њу, одлучује да оде у манастир и тамо посвети свој живот Богу. Њен истински муж је сада Бог, јер он је једини који може подарити ту савршену љубав о којој Маргерита тако често говори:

*...узевши за мужа и пријатеља Оног који ју је ослободио такве жестоке љубави каква беше Амадурова, и тако велике муке као што беше друштво онаког мужа. И тако усмери сва своја осећања на љубав према Богу, толико савршену да, пошто је дуго живела као калуђерица, предаде му душу са таквом радошћу са којом супруга хита да види свога супруга.*³³

28 И. Константиновић 1991, XXXV.

29 Fevr 2015, 265.

30 Fevr 2015, 215.

31 Маргерита Наварска 1991, 255.

32 Маргерита Наварска 1991, 57.

33 Маргерита Наварска 1991, 85.

Сличне тематике је и четрдесета новела³⁴, која говори о сукобу велможе и његове сестре и зета. Наиме, велможа је своју најмлађу сестру највише волео. Многи племићи су је просили али велможа није пристајао да је уда, што због новца, што због привржености сестри. Међутим, у њиховом дому је живео један веома частан и леп племић кога је сам велможа много волео, па пошто је племић његову сестру стално посећивао, између њих се развило велико пријатељство. Велможа је више пута говорио да је племић диван младић и да, ако би за некога удао сестру, то би био он. Како су се госпа и младић много заљубили једно у друго, одлучили су да се венчају тајно, сматрајући да би им велможа опростио када би сазнао. Али, ствари се нису одвијале онако како су они очекивали, јер чим је велможа сазнао истину, толико се разбеснео да је наредио да се његов зет убије на лицу места. Сестра се много наљутила на брата па је тражила од брата да и њу убије, за шта брат није имао срца. Плашећи се освете, велможа јој је саградио замак, у коме је оставио сестру да живи, забранивши свима да говоре са њом. Пошто му је ипак било жао ње, почео је да тражи младића са ким би је венчао, на шта она никако није пристајала. Тада му је рекла да је утеху нашла у Божјој љубави и да жели да проведе остатак живота мирно и хришћански. До своје смрти је остала верна својим принципима, па су је многи сматрали за светицу. Неки од казивача, као што је Иркиан, покушавају да пронађу оправдање за велможу који је убио племића. Иркиан мисли да може да разуме велможин бес, јер га је племић, коме је указао част и обогатио га, понизио тако што се без његове дозволе оженио његовом сестром. Ипак, сви казивачи се слажу да је ово екстреман поступак и да велможа свакако није требало да поступи на тај начин у афекту. Други казивач, Номерфида, гледа позитивно на читаву ситуацију. По њеном мишљењу, девојка је имала срећан период у животу са својим мужем и сасвим је исправно што је уживала у свом браку без бриге савести. Иако га је смрт изненада спречила да настави свој срећан брак, њен муж је из тог блаженства отишао у друго блаженство, а то је вечност. Госпа је са друге стране успела да „преобрати благодат коју је с њим имала у служење господу Богу“, те је себе могола да сматра сасвим срећном женом.³⁵ Заправо, Номерфида сматра да јој телесно заточење није тешко пало и да је добро подносила своју самоћу, јер је била сједињена са Богом те није знала „за срамоту и губљење части“.³⁶ Приповедач Симонто се слаже са Номерфидом, а обоје сматрају да јој је самоћа донела и слободу.

Улога и значај брака је тема многих дискусија у *Хептамерону* и сваки од казивача заступа неки свој став у вези са тим. Парламента каже како је брак једна веома озбиљна ствар и да у њега не треба ући олако и без пристанка рођака и родитеља. Са тим се слаже и Узила сматрајући да девојка и момак не би требало да се венчају по свом нахођењу, али ако постоји љубав и благослов, онда је брак „најлепше и најсигурније стање на свету“.³⁷ Сефредан се пак чуди зашто је лоше када се двоје венчају ако су из различитих сталежа, док Дагусен одговара на то да је једини разлог јесте одржавање слоге у монархији. На овом месту се у дискусији извлачи закључак да брак није заснован на љубави како би требало, већ на припадности одређеним породицама и сталежима. Међутим, Жебирон сматра да ни брак из љубави није гаранција за успех, па тако наводи примере где се двоје венчају из љубави, али се њихова љубав претвори у мржњу и помаму. Парламента остаје отвореног мишљења сматрајући да ниједно ни друго није за похвалу, и да они који се „покоравају Божјој вољи не гледају ни на част,

34 Исто, 281.

35 Исто, 285.

36 Исто, 285.

37 Исто, 275.

нити на тврдичлук, нити на насладу, него у честитој љубави и са родитељским пристанком желе да живе у браку, како Бог и природа налажу”.³⁸ Парламента сматра да има врло мало примера мушкарца и жене који су ушли у брак са родитељским пристанком а касније су се заволели. Према њеном мишљењу, једино такви људи се касније не кају, за разлику од оних који су се побунили против закона и ушли у брак без родитељског пристанка. Лисјен Февр даје веома значајне увиде о времену и друштвеним околностима у којима је живела Маргерита. То се посебно односи на разумевање институције брака. Брак се користи као средство за остваривање циљева: да се обезбеди опстанак расе и потомства, да се плате дугови, да се обезбеди послушност жене, да се дође до новца и управљања имовином, да се напредује на друштвеној лествици. Поред свих ових одредби хришћанство од брака прави сакрамент што са једне стране додатно отежава институцију брака у 16. веку. Због тога је брак недодирљив, а ко год га уништи чини велики грех. У том случају љубав ће се тражити ван брака, али само као часно пријатељство.³⁹ На основу овога о чему нам говори Февр и на основу Маргеритиних новела стиче се утисак да је часно пријатељство донекле прихватљиво и ван брака, али не и прељуба у телесном смислу.

Концепт свете љубави се може уочити у новелама које подробно описују подвижнички живот у браку, а који прате многобројна искушења као што је случај са јунакињом из шездесет седме новеле.⁴⁰ Ова жена је свој живот изложила опасности само да би спасила живот свог мужа кога није напустила све до његове смрти. Како су били сами на пустом острву, дуго су се борили са дивљим зверима, али је у једном тренутку њен муж посустао у тој борби и умро. Жена се непрестано молила Богу, читала је *Свето писмо*, а та љубав и вера према Богу су јој давале снагу да издржи. На крају је преживела, притом успевши да сачува мужевљево тело од дивљих звери, и остатак живота провела тако што је проповедала хришћанску веру. У дискусији која прати новелу Узила скреће пажњу да свака врлина долази од Бога и да уз Божју помоћ врлина само узраста, док Лонгарина хвали храброст жене и њену веру у Бога који је ни једног тренутка није напустио. Сефрандан пак критикује жену из новеле која се прихватила задатка да проповеда Јеванђеље, јер би према његовом мишљењу то требало да чине само мушкарци. Парламента му скреће пажњу да то само говори о недовољном познавању Библије, јер свети Павле на многим местима охрабрује жене да проповедају Јеванђеље.

Затим, постоје новеле које на интересантан начин говоре о нескладу духовног и телесног, као што је двадесет пета новела⁴¹, у којој је један млади краљ стално ишао прерушен адвокатовој жени, али је при повратку увек морао да прође кроз један манастир јер је то био једини пут. Занимљиво је то да је краљ увек остајао у манастиру до свитања како би се непрестано молио Богу, па су људи мислили да се ради о најсветијем човеку. Иако је живео онако како је живео „беше то краљ који се бојао Бога и љубио га”.⁴² Има мало коментара везано за ову новелу, и ретко се у ком коментару осуђује понашање краља. Жебирон га чак хвали, јер води рачуна о женској части па не прича јавно, а то исто мисли и Узила која каже да је јавна брука често гора од греха. Номерфида суптилно спомиње да су његове молитве можда ипак у манастиру имале основа, али Парламента одговара како не треба судити, јер се можда краљ стварно кајао

38 Исто, 287.

39 Fevr 2015, 235-262.

40 Маргерита Наварска 1991, 404.

41 Исто, 209.

42 Исто, 211.

па су му греси били опроштени. Ова новела говори о нескладу свете и профане љубави, али исто тако о томе да је један краљ истрајавао како у једној тако и у другој врсти љубави. Да ли је то радио намерно како би људи стекли утисак да је побожан или се стварно кајао, то се не може сазнати. Непознато је које су стварне намере у његовом срцу, па се само на основу дела може судити. Зато Парламента сматра да, пошто никада не можемо стварно знати нечије намере, онда не треба да судимо, јер то може само Бог који једини зна срце краља. Са друге стране, можда се ради о попустљивости са Маргеритине стране, јер новела говори о њеном брату, краљу Франсоа I, кога је веома волела.⁴³ Да ли се ради о лицемерју или пак стварно о особи која након прељубе моли Бога за опрост, остаје на читаоцима да закључе. Списатељица је свакако желела да укаже да су телесност и духовност два аспекта љубави који се тешко могу испитивати засебно. Зато су ипак у *Хептамерону* најкарактеристичније оне новеле које говоре о сталном сукобу ова два аспекта љубави, који може имати катастрофалне последице по јунаке *Хептамерона*. Кроз разговор приповедача и кроз неке новеле можемо увидети да духовна љубав, ако није добро схваћена или ако се ради о slabим личностима, може да има и негативне последице по љубавнике. О тој трансформацији љубави из телесне у духовну, односно из људске у божанску говори и Мери Бејкер (Mary Baker) у чланку *Aspects of the Psychology of Love in the Heptaméron* закључујући да је у Маргеритином делу доста присутна неоплатонска психологија љубави.⁴⁴ У томе се она позива на Фројда и на његове анализе инстинкта. Наиме, Фројд сматра да је сексуални нагон једини животни нагон који се непрестано бори против других инстинката; то у неком случају може резултирати великом жељом за смрћу.⁴⁵ Због тога многи љубавници у Маргеритиним новелама чезну да умру јер их љубавна страст толико обузме да они не виде другог излаза осим смрти. Ово је пак тек једно од тумачења ове новеле које се бави само психолошком равни Маргеритиних новела. До сада је већ показано да су Маргеритине новеле много комплексније за анализу него што то на први поглед изгледа, и да морају укључивати шири спектар елемената који ће се анализирати.⁴⁶

Закључак

Након анализе Маргеритиних новела из *Хептамерона* и њених хришћанских песама, увидели смо да је света љубав о којој прича Маргерита можда тешко остварива, али да ипак представља критеријум који човек себи треба да постави као идеал остварења. Ни једног тренутка Маргерита се не поставља као морални судија, јер она сматра да је Божја милост неопходна за сваку врлину. „Бог не даје милост по племству и богатству, већ према томе како се свиди његовој доброту”.⁴⁷ Благодат Божја је дар са

43 У двадесет петој новели *Хептамерона* се не спомиње Франсоа I, али се говори о неком краљу чија је сестра Маргерита. Ипак, Лисјен Февр напомиње да се дословно ради о краљу Франсоа I (Февр 2015, 225).

44 Baker 1988, 81.

45 Baker 1988, 82-84.

46 Ауторке Мери Бејкер, затим Данијел Гале-Герн и Елен Басо, које су споменуте у претходним поглављима, јесу неке од савременијих ауторки које се баве проблемом свете љубави (из психолошке равни, барем када је у питању М. Бејкер) у Маргеритином стваралаштву. Осим њих, врло се ретко срећу савремени аутори који проучавају свету љубав јер се углавном баве другим питањима која карактеришу Маргеритина дела као на пример: формом и текстом *Хептамерона*, утицајем времена у којем је Маргерита живела, платонизмом и фићинизмом, улогом жена и феминизмом, лицемерјем калуђера и улогом свештенства, итд.

47 Маргерита Наварска 1991, 23.

неба, а човек само треба да припреми свој дух за примање овакве благодати. Света љубав се дешава ретко, али је могућа, па чак између партнера као што је описано у деветнаестој новели, где се Паолина и њен поклоник замонашују, али се упркос даљини и даље воле чистом љубављу и „часним пријатељством”.⁴⁸ Срећан исход по љубавнике је редак, али није немогућ по Маргерити, а он се постиже усмеравањем профане љубави ка вери. Такође, овим примером Маргерита се нада да света љубав према Богу може постојати и између мушкарца и жене. У дискусијама које прате новеле Узила наговештава како наћи „чедну чистоту у заљубљеном срцу, то је нешто више божанско него људски”⁴⁹, а Парламента каже како човек прво треба да воли другог „савршеном љубављу” не би ли био способан да воли Бога⁵⁰. Зато Маргерита уводи кључни појам Божје благодати (*la grâce*)⁵¹, која духовно преображава индивидуу, омогућавајући и оспособљавајући је да воли „савршеном љубављу”. Маргерита верује у прави хришћански брак где партнери воле једно друго не само телесно, већ и духовно. Да би дошло до мистичног сједињења међу партнерима, мушкарац и жена већ треба да буду дубоко побожни, јер света љубав не обухвата само мушкараца и жену већ и Бога. У тој „тријади” могуће је одржати духовну љубав, чак и ако су партнери удаљени и нису заједно. Уколико они превазиђу телесност, раздаљина нема никаквог утицаја на њихов однос. У светој љубави човекова душа се лакше креће од телесног ка духовној лествици која води до Бога, нарочито уколико дође до преображаја личности. Света љубав, ма колико била остварива, ипак остаје онај идеал савршенства који човека чини бољим и који га преображава.

Литература

Baker J., Mary (1988). „Aspects of the Psychology of love in the *Heptaméron*”, In: *Sixteen Century Journal*, 19 (1), 81-87. <https://www.jstor.org/stable/2540962?origin=JSTOR-pdf&seq=1#page_scan_tab_content>, 15.06.2019.

Basso, Hélène (1999). „La structure de la *Comédie de Mont-de-Marsan*”, In: *Bulletin de l'Association d'étude sur l'humanisme, la réforme et la renaissance*, n°49, 37-54. <https://www.persee.fr/doc/rhren_0181-6799_1999_num_49_1_2290>, 18.06.2019.

Gallet-Guerne, Danielle (1971). „Marguerite de Navarre, *Chansons spirituelles*”, In: *Bibliothèque de l'école des chartes*. Édition critique par Georges Dottin, tome 129, livraison 1, 159-163. <https://www.persee.fr/doc/bec_03736237_1971_num_129_1_449892_t1_0159_0000_3>, 06.07.2019.

Константиновић, Изабела (1991) : *Маргерита Наварска и француска ренесанса. Хептамерон*. Београд: Српска књижевна задруга.

Lanson, Gustave (1920) : *Histoire de la littérature française*. Paris : Librairie Hachette.

Lefranc, Abel (1896) : *Les dernières poésies de Marguerite de Navarre*. Paris: Libraires de la société des gens de lettres.

Маргерита Наварска (1991) : *Хептамерон*. Београд: Српска књижевна задруга.

48 Исто, 146.

49 Исто, 56.

50 Исто, 155.

51 Маргерита овај појам користи и у својој поезији (нпр. *Духовним песмама* (стр. 86, стр. 87, стр. 145), *Огледалу зрешине душе* (стр. 16, стр. 46, стр. 47), *Затворима* (стр. 162, стр. 218) и многим другим песмама) и у својој прози (*Хептамерон*, стр. 23, стр. 35, стр. 226, стр. 253, стр. 255, итд.).

Fevr, Lisjen (2015) : *Ljubav sveta, ljubav profana: Oko Heptamerona*. Novi Sad: Mediterran Publishing.

Frank, Félix (1547) : *Les Marguerites de la Marguerite des princesses*, Tome I-IV. Paris: Librairie des bibliophiles.

Huyghens, Marieke (2014-2015) : *Les exercices spirituels dans l'œuvre de Marguerite de Navarre*. Ghent University : Faculty of arts and philosophy.

<https://lib.ugent.be/fulltxt/RUG01/002/212/980/RUG01-002212980_2015_0001_AC.pdf>, 15.05. 2019.

Cahen, Albert. (1920) : *Morceaux choisis des auteurs français*. Paris : Librairie Hachette.

Anastasija Gorgiev

L'AMOUR SACRÉ DANS LES ŒUVRES DE MARGUERITE DE NAVARRE

Résumé: Les œuvres de la reine Marguerite de Navarre se distinguent par des sujets religieux dans lesquels la question principale concerne le motif et l'idéal de l'amour sacré chrétien. Tandis que, dans sa poésie, elle parle de l'amour mystique de l'individu envers Dieu, dans ses nouvelles elle examine comment il est possible d'atteindre l'amour sacré entre un homme et une femme. Marguerite de Navarre pense que la réalisation d'un amour sacré s'accompagne de nombreuses tentations, mais grâce à un exploit personnel et la grâce de Dieu, cela est possible et réalisable.